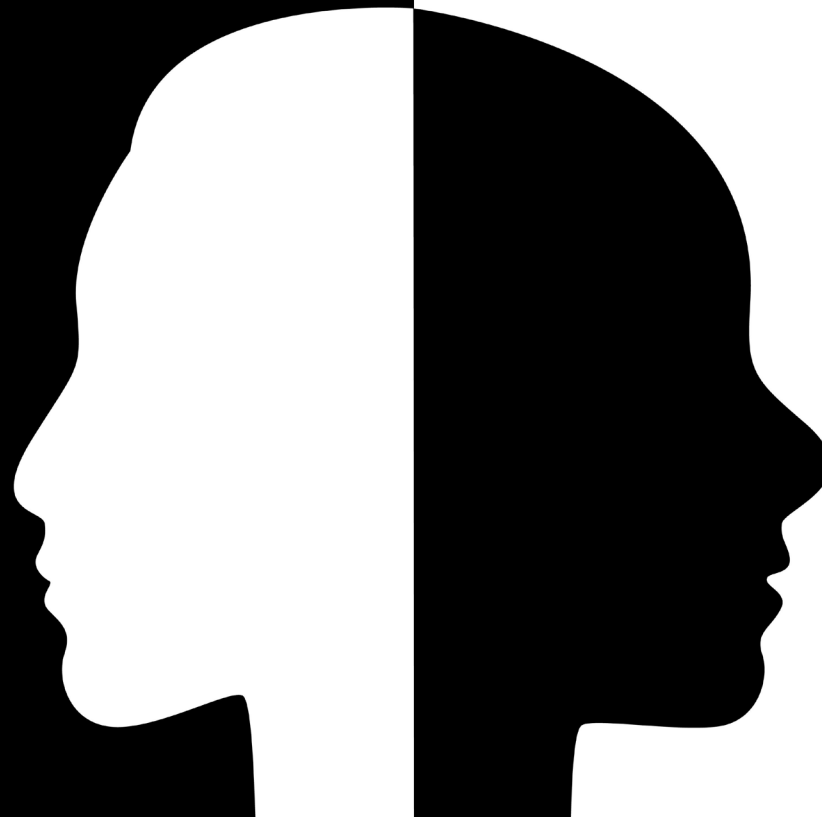

Zwart wit denken?

Een literatuuronderzoek naar de impact van zwart wit connotaties op discriminatie

‘Even semantics have conspired to make that which is black seem ugly and degrading. In Roget’s Thesaurus there are 120 synonyms for blackness and at least 60 of them are offensive, as for example, blot, soot, grim, devil and foul. And there are some 134 synonyms for whiteness and all are favorable, expressed in such words as purity, cleanliness, chastity and innocence. A white lie is better than a black lie. The most degenerate member of a family is a ‘black sheep’.

Martin Luther King Jr. in his Atlanta Speech, 1967¹

¹ <http://www.blackhistoryheroes.com/2011/01/dr-martin-luther-king-jr-atlanta-speech.html>

Inhoud

Inleiding	4
Aanleiding	4
Onderzoeksvragen	6
Onderzoeksmethode	6
Opbouw van dit rapport	7
Hoofdstuk 1: Bewijs van negatieve connotatie	8
1.1. Negatieve en positieve associaties met kleuren	10
1.2. Samenhang tussen kleurassociaties met wit en zwart en racistische vooroordelen	10
1.3. Effecten van kleurenassociaties op vooroordelen	12
Hoofdstuk 2: Voorbeelden uit binnen- en buitenland	13
2.1. Voorbeelden uit het buitenland	16
2.1.1. Programmeertaal	16
2.1.2. Universiteiten en fondsen voor wetenschappelijk onderzoek	17
2.1.3. Fondsen voor wetenschappelijk onderzoek	18
2.1.4. Gezondheidszorg	18
2.1.5. Media	19
2.1.6. Vervoer	19
2.1.7. Taalapps	19
2.2. Nederlandse voorbeelden	19
2.2.1. Kunst- en cultuursector	20
Hoofdstuk 3: De visie van experts	21
Conclusie en samenvatting	24
1. Bewijs van invloed van de negatieve associatie met de kleur zwart op racisme	24
2. Voorbeelden uit de praktijk	25
3. De visie van experts	25
Bronnen	26

Inleiding

Aanleiding

KIS is benaderd door een antidiscriminatiebureau over een melding betreffende een training voor basisschoolscholieren. Het antidiscriminatiebureau wilde ons advies als onderzoekers op het terrein van discriminatie en racisme om hen te helpen beoordelen of het inderdaad discriminatoir is om de kleur zwart te gebruiken voor negatief en de kleur wit voor positief. De kleur zwart als symbool voor het negatieve en de kleur wit als symbool voor het positieve is pallel aan vele gezegden, spreekwoorden en termen in de Nederlandse taal.

Een paar voorbeelden van negatieve connotaties met betrekking tot de kleur zwart zijn²:

- zwartrijden: reizen in het openbaar vervoer zonder geldig vervoersbewijs
- zwart geld: illegaal verkregen geld
- zwart werk: werken zonder belasting af te dragen
- de pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet: iemand ergens van beschuldigen terwijl je het zelf doet
- zwarte sneeuw zien: sombere vooruitzichten
- iemand zwart maken: slecht praten over iemand, iemands reputatie schaden
- hij liegt dat hij zwart ziet: hij is een grote leugenaar

² Overgenomen van de websites spreekwoorden-gezegden.nl, woorden.org, wikipedia.org en encyclo.nl.

³ Overgenomen van encyclo.nl.

- een zwarte bladzijde uit de geschiedenis: een rampzalige periode uit de geschiedenis
- nog zwarter zijn dan de duivel: een slecht mens zijn
- het zwarte schaap zijn van de familie: iemand die een beetje buiten de familie staat qua gedrag
- iemand met een zwarte kool tekenen: iemand erg ongunstig voorstellen
- zwartkijker: een pessimist of iemand die een televisie heeft zonder omroepbijdrage te betalen
- op de zwarte lijst staan: niet (meer) vertrouwd worden, verdacht of uitgesloten worden
- succes met een zwart randje: succes met negatieve kanttekening
- zwartboek: publicatie met gegevens over een misstand

Als het om het woord wit gaat, gaat het juist vaak om positieve dingen³:

- wittebroodsweken: eerste zes weken van een huwelijk van een pasgetrouwd stel
- een witte raaf: een buitengewoon mens, iets zeldzaams
- de prins op het witte paard: de man van je dromen
- een wit voetje halen: bij iemand in de gunst proberen te komen
- witwassen: de herkomst verbergen van (illegaal verdiend of gestolen geld) om het legaal te kunnen investeren of te beleggen

Discriminatie tegen Zwarte mensen⁴ (ook wel racisme of anti-Zwart-racisme genoemd) is een ernstig probleem in Nederland. Uit onderzoek van het SCP blijkt dat van de Surinaamse Nederlanders en mensen uit Caribisch Nederland, in 2018 respectievelijk 60 en 57 procent discriminatie heeft ervaren (inclusief twijfel) vanwege hun huidskleur. Daarnaast heeft respectievelijk 43 en 48 procent discriminatie ervaren vanwege etnische achtergrond (Andriessen et al., 2020). Ook is bekend dat discriminatie voorkomt op de arbeidsmarkt. In verschillende praktijktesten is objectief aangetoond dat er gediscrimineerd wordt op afkomst en huidskleur in werving- en selectieprocessen (Thijssen et al., 2022; Quillian & Lee, 2023). In een recent rapport van KIS worden meerdere signalen van institutioneel racisme tegen Nederlanders van kleur op de arbeidsmarkt, woningmarkt, door de politie, en in het onderwijs beschreven (Felten et al., 2021). Uit dit onderzoek kwam ook naar voren dat dergelijke signalen bestaan onder medewerkers van kleur binnen Nederlandse gemeenten (Kros et al., 2023).

Discriminatie ontstaat onder andere doordat mensen negatieve vooroordelen en stereotypen hebben over mensen van kleur (Gordijn & Wigboldus, 2013). In dit onderzoek bekijken we de relatie tussen negatieve vooroordelen, stereotypen en discriminatie over mensen van kleur enerzijds en de connotaties met de kleuren (en woorden) wit en zwart. Dat doen we op basis van een literatuuronderzoek.

In dit rapport brengen we de wetenschappelijke kennis over connotaties met betrekking tot de kleuren zwart en wit in relatie tot racistische opvattingen en gedrag in kaart. Ook zoeken we uit hoe hiermee in Nederland in de praktijk wordt omgegaan. Tot slot hebben we experts op het gebied van taal, kunst, cultuur en racisme gevraagd wat zij vinden van de bevindingen van dit onderzoek en wat hun visie hierop is.

4 Vanuit KIS hebben wij er in dit rapport voor gekozen om Zwart met een hoofdletter te schrijven. Dit om te verwijzen naar mensen met een gedeelde transnationale politiek en culturele identiteit die door mensen in de Afrikaanse diaspora gedeeld worden. Zwart refereert dus niet direct (en uitsluitend) naar de kleur, maar gaat verder dan dit. Het refereert ook naar mensen die een gedeelde geschiedenis, identiteit en gemeenschap dragen (zie [Welkom - Zwart Manifest](#)). Als er in Europa naar 'witte mensen' wordt verwezen, wordt er veelal niet verwezen naar een gedeelde identiteit en culturele geschiedenis. Wanneer dit wel wordt gedaan spreken we (vaak) over een specifieke groep, denk aan Nederlanders, Fransen etc., Daarom hebben wij ervoor gekozen wit met een kleine letter te schrijven. KIS sluit hiermee aan bij invloedrijke media zoals de New York Times (zie [Why We're Capitalizing Black - The New York Times \(nytimes.com\)](#)) en AP News ([AP changes writing style to capitalize 'b' in Black | AP News](#)).

Hebben Nederlanders vooroordelen en stereotypen op basis van huidskleur en afkomst?

Er zijn verschillende studies die aantonen dat mensen impliciete vooroordelen en stereotypen hebben ten aanzien van mensen met een donkere huidskleur (zie onder anderen Devine 1989; Greenwald et al. 1998; Nosek, et al., 2007; Stepanova & Strube, 2012). Dit is een wereldwijd gegeven. Hoeveel dit in Nederland voorkomt dat weten we niet. Er zijn wel verschillende aanwijzingen dat dit speelt. Zo zien we in experimenteel onderzoek onder Nederlandse studenten dat zij impliciete vooroordelen of stereotypen hebben. Nederlandse studenten met en zonder migratieachtergrond associëren leiderschap sterker met 'witte' mensen⁵. Daarnaast bleek dat de studenten zonder migratieachtergrond een positievere associatie hebben met mensen zonder migratieachtergrond dan met mensen met migratieachtergrond (Gündemir et al., 2014). Een andere experimentele studie onder Nederlandse studenten laat zien dat zij stereotype beelden hebben op basis van afkomst (Bijlstra et al., 2014). Hoewel hier ook kritiek op is en het ook kan gaan om een voorkeur van mensen en namen die op je lijken (Van Ravenzwaaij, van der Maas, Wagenmakers, 2010), laat ook onderzoek in de praktijk zien dat er impliciete vooroordelen spelen bij Nederlanders, in het bijzonder onder Nederlanders zonder migratieachtergrond. Bijvoorbeeld bij Nederlandse docenten. De verschillende verwachtingen die docenten zonder migratieachtergrond hebben van leerlingen met een migratieachtergrond blijkt samen te hangen met hun impliciete vooroordelen over afkomst (Van den Bergh et al., 2010). Onderzoek onder Nederlandse witte kinderen laat zien dat zij het liefst met andere witte kinderen spelen en daarna met kinderen met een donkere huidskleur. Uit dit onderzoek bleek daarnaast dat zij het minst willen spelen met kinderen die een zogenoemde 'Midden-Oosterse afkomst' hadden (de Bruijn, et al., 2020). Dit zien we ook onder volwassenen. Van de Nederlanders die (zover bekend) geen migratieachtergrond hebben, heeft slechts acht procent in diens vrije tijd contact met mensen met een migratieachtergrond, ongeveer de helft soms en veertig procent nooit. Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders hebben vaker contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond dan andersom (Huijnk & Andriessen, 2016). Daarmee zijn de Nederlanders zonder migratieachtergrond als het ware de slechtst geïntegreerde groep. Tot slot is bekend dat expliciete vooroordelen en stereotypen in Nederland veel voorkomen. Zo onderschrijft de helft van de bevolking grove negatieve uitspraken over etnische minderheden (Coenders, Lubbers, Grotenhuis, Thijs, Scheepers, 2015).

⁵ We gebruiken de term 'wit' voor burgers zonder herleidbare migratieachtergrond en met een lichte huidskleur. Het gaat om burgers die doorgaans in Nederland niet bevraagd worden op een geboorteland omdat er vanzelfsprekend vanuit wordt gegaan dat zij in Nederland zijn geboren. In de rest van dit rapport schrijven we 'wit' zonder aanhalingstekens voor de leesbaarheid.

Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van dit onderzoek is:

Is er bewijs dat een negatieve connotatie met de kleur zwart en positieve connotatie met de kleur wit zorgt voor het versterken van vooroordelen, stereotypen en/of discriminatie op grond van huidskleur, en zo ja, hoe dienen we hier als democratische samenleving mee om te gaan?

Deze hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Is er wetenschappelijk bewijs dat een negatieve connotatie met de kleur zwart en positieve connotatie met de kleur wit (in het bijzonder in taal) zorgt voor het versterken van impliciete en/of expliciete* vooroordelen en stereotypen op grond van huiskleur? En zo ja, onder welke voorwaarden is dit het geval? Of is er bewijs voor het tegendeel?
2. Hoe wordt er in Nederland en in het buitenland omgegaan met een negatieve connotatie met de kleur zwart en positieve connotatie met de kleur wit in taal? Zijn er voorbeelden van pogingen tot het uitbannen van woorden die negatieve connotaties met zwart (en positieve met wit) versterken en zo ja, welke?
3. Op basis van de uitkomsten van vraag 1 en 2: hoe denken experts op het gebied van taal en experts op het gebied van racisme dat we moeten omgaan met de negatieve connotaties rondom zwart en de positieve connotaties rondom wit?

Toelichting

Vooroordelen als stereotypen kunnen zowel expliciet als impliciet zijn. Als ze impliciet zijn, zijn ze als het ware automatisch, enigszins ‘onbewust’ en hebben mensen vaak niet in de gaten dat dit invloed heeft op hun gedrag (Amodio & Devine, 2006; Gawronski & Bodenhausen 2006; Greenwald & Banaji, 1995). Expliciete stereotypen en vooroordelen zijn de stereotypen en vooroordelen waar mensen open over zijn en zich bewust van zijn.

Onderzoeksmethode

We beantwoorden vraag 1 door middel van literatuuronderzoek. Google Scholar is gebruikt om relevante wetenschappelijke literatuur te verzamelen. Hoewel Google Scholar ook nadelen heeft, wordt het over het algemeen door reviewers als zeer nuttig beoordeeld voor literatuuronderzoek (Falagas, et al., 2008; Martín-Martín, et al., 2019). Het vergemakkelijkt bijvoorbeeld de ontdekking van niet alleen de meest bekende bronnen, maar ook wetenschappelijke stukken die minder makkelijk te vinden zijn (Martín-Martín, et al., 2019). De zoekstrategie is gebaseerd op de onderzoeksvragen en termen zoals *black*, *white*, *colo(ur)* in combinatie met termen als (*implicit*) *prejudice*, *bias* en *stereotypes*. De zoekresultaten zijn gesorteerd op de hoogste relevantie. Eerst hebben we de samenvattingen van potentieel relevante referenties gecontroleerd. Artikelen werden opgenomen als ze relevant werden geacht, als ze (1) empirisch onderzoek rapporteerden (2), gefocust waren op de kleuren zwart of wit (3), een connectie hadden met vooroordelen, bias, discriminatie, et cetera in gedrag of attitudes. Vervolgens is er een sneeuwbal methode toegepast op de relevant geachte artikelen en hebben we de artikelen gecontroleerd die vermeld stonden bij ‘geciteerd door’ in de zoekresultaten in Google Scholar.

Deze artikelen zijn van boven naar beneden gecontroleerd op relevantie. We herhaalden dit proces totdat er alleen maar irrelevante en dubbele artikelen verschenen. Dit proces is herhaald in het Nederlands.

We stopten met het nagaan van de resultaten via Google Scholar wanneer we merkten dat er alleen nog irrelevante artikelen verschenen.

Om onderzoeksvraag 2 te beantwoorden is er een deskresearch uitgevoerd. Via Google is er gezocht naar voorbeelden uit de Nederlandse, Engelse, Duitse en Franse praktijk. We hebben gezocht op voorbeelden van woorden die zwart koppelen aan een negatieve associatie.

Vervolgens hebben we experts op het gebied van taal, kunst, cultuur en racisme geraadpleegd. De experts die hebben deelgenomen zijn:

- Vivien Waszink, taalkundige, schrijver; lexicograaf; spreker en werkzaam bij het Instituut voor de Nederlandse Taal
- Amalia Deekman, Specialist Onderzoek bij het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst
- Feike Dietz, hoogleraar ‘Mondiale dynamiek van de Nederlandse letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam en redacteur van LitLab, digitaal platform voor onderzoekend en cultuurgericht literatuuronderwijs
- Saida Derrazi, projectcoördinator van het Comité 21 maart
- Harsono Sokromo, trainer en adviseur van Fawaka onderwijs
- Dorien de Graaf, senior beleidsmedewerker voorkomen anti-zwart discriminatie bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

- Jantine Tuinier-Zijl, Consulente discriminatiezaken bij kenniscentrum discriminatie en diversiteit Tûmba (onder andere antidiscriminatievoorziening Fryslân)
- Jerry King Luther Afriyie, medeoprichter van Nederland Wordt Beter⁶

Tijdens een bijeenkomst met deze experts hebben we de resultaten van deze verkenning gepresenteerd en zijn we met hen in gesprek gegaan aan de hand van een semigestructureerde topiclijst. De resultaten zijn te vinden in hoofdstuk 3.

Opbouw van dit rapport

In hoofdstuk 1 gaan we in op de eerste onderzoeksvraag. We geven antwoord op de vraag of er wetenschappelijk bewijs bestaat dat het in stand houden van een negatieve connotatie met de kleur zwart en een positieve connotatie met de kleur wit, leidt tot versterking van (zowel impliciete als expliciete) vooroordelen en stereotypen over huidskleur. We kijken in dit hoofdstuk ook of er bewijs is voor het tegenovergestelde. Daarnaast proberen we vast te stellen onder welke omstandigheden dit voorkomt.

In hoofdstuk 2 gaan we dieper in op hoe deze kwestie wordt aangepakt, zowel in Nederland als in het buitenland. We analyseren voorbeelden van inspanningen om woorden te verwijderen die de negatieve connotaties met zwart versterken en tegelijkertijd de positieve connotaties met wit benadrukken. Bovendien beschrijven we specifieke gevallen waarin dit is geprobeerd en documenteren we de resultaten.

⁶ Helaas verhinderd op de expertmeeting, maar later geïnterviewd.

In hoofdstuk 3, gebaseerd op de bevindingen van vraag 1 en 2, rapporteren we hoe experts op het gebied van taal, kunst, cultuur en racisme denken dat we moeten omgaan met de negatieve connotaties rond zwart en de positieve connotaties rond wit. We beschrijven hun visies op gelijkwaardig en non-discriminatoir taalgebruik.

Bewijs van negatieve connotatie

Veel mensen hebben vooroordelen op basis van huidskleur en vertonen een impliciete en/of expliciete voorkeur voor individuen met een lichte huidskleur (zie inleiding). De vraag die we in dit hoofdstuk beantwoorden, is of dit verband houdt met de connotaties die worden geassocieerd met de kleuren zwart en wit. We beginnen met een nauwkeurige beschrijving van de bestaande associaties. Vervolgens gaan we dieper in op de relatie tussen deze associaties en (on)bewuste vooroordelen en stereotypen met betrekking tot huidskleur en afkomst.

1.1. Negatieve en positieve associaties met kleuren

Er bestaan voornamelijk negatieve associaties bij de kleur zwart, zo stelt taalkundige professor Keith Allan (2009). Bij kleding kan de kleur zwart ook worden gezien als formeel (denk aan *black tie*), maar meestal is de associatie negatief. De kleur zwart wordt geassocieerd met de dood (*black widow*), onwenselijkheid (*black list*, *black sheep*, *black page*), criminele zaken (*black market*, *blackmail*), kwade bedoelingen (*black magic*, *blackhearted*). Licht en donker en zwart en wit worden als binaire opposities beschouwd in veel landen: als een soort extreme tegenstellingen (Allan, 2009; Pfeifer, 2009). De kleur wit wordt vaak geassocieerd met goed en de kleur zwart met slecht, zo beschrijft Smith-McLallen (et al., 2006). Wit wordt geassocieerd met zuiverheid en licht, vrij van kwaadaardigheid of kwade bedoelingen en dus met onschuld (Allan, 2009).

Denk aan symbolen en termen die duiden op puurheid (*white as snow*, een witte trouwjurk), vrede (een witte duif, een witte vlag), moed (*white knight*) en status (*white-collar*).

De negatieve connotaties van de kleur zwart en de positieve connotaties van de kleur wit zijn niet alleen beschreven door verschillende taalkundigen en filosofen, maar ook empirisch aangetoond. Deze studies tonen consistente kleurassociaties met betrekking tot zwart en wit in verschillende landen.

Ten eerste laten empirische studies zien dat mensen een voorkeur hebben voor de kleur wit boven zwart, ongeacht hun eigen huidskleur (Camgöz Yener, Guvenc 2002; Kareklas, Brunel, Coulter, 2014). Kinderen hebben over het algemeen een voorkeur voor de kleuren paars en blauw, zwart en wit zijn niet per se favoriet. (Giani & Boeri, 2023). Toch hebben kinderen al op jonge leeftijd een negatieve houding naar de kleur zwart (Boswell & Williams, 1975). In een onderzoek kregen kinderen van zes maanden tot vier jaar zwart en wit, maar verder identiek speelgoed voorgelegd. Het speelgoed was identiek, behalve dat het ene wit was en het andere zwart. Kinderen van zes maanden oud hadden een significante voorkeur voor de kleur zwart, dit nam met de leeftijd geleidelijk af tot er bij de oudere kinderen een lichte voorkeur voor wit was (May & May; 1979, 1981).

De voorkeur voor wit boven zwart lijkt geen biologisch gegeven. Enkele studies tonen aan dat bij kinderen de voorkeur voor wit niet vanaf de geboorte aanwezig is, maar via socialisatie wordt meegegeven als deel van de cultuur waar kinderen in opgroeien (May & May, 1979; May & May, 1981; Duckitt et al., 1999; Raabe & Beelmann, 2011). Het idee dat de voorkeur voor wit niet biologisch is, maar dat dit kinderen vanaf jonge leeftijd wordt aangeleerd, komt uit een meta-analyse waaruit blijkt dat kinderen in de leeftijd van vijf tot zeven jaar de sterkste vooroordelen hebben (Raabe & Beelmann, 2011).

Ook speelt voorkeur ten aanzien van bepaalde mensen een rol. Veel witte mensen hebben een voorkeur voor gezichten van andere witte mensen (Ofan, Rubin, Amodio, 2011). Dit blijkt ook daadwerkelijk te maken te hebben met kleur. Als gezichten van verschillende Amerikanen in kleur worden gepresenteerd dan hebben Europese Amerikanen een nog sterkere voorkeur voor de gezichten van andere Europese Amerikanen ten opzichte van Afrikaanse Amerikanen dan wanneer de gezichten te zien zijn in grijze tinten (Stepanova & Strube, 2009). Het lijkt er dus niet alleen op dat bepaalde gezichten meer 'eigen' zijn of dat mensen een voorkeur hebben voor mensen die op henzelf lijken, maar het lijkt ook letterlijk te gaan om de kleur, zoals aangetoond is door het manipuleren van de kleur van gezichten op foto's.

Ten tweede zien we de negatieve associatie met de kleur zwart en positieve associatie met de kleur wit terug in films, boeken en televisieseries. Zo blijkt uit een contentanalyse van de tekenfilm Tom & Jerry dat de kleur zwart wordt gebruikt om de slechterik aan te duiden en de kleur wit om de held aan te duiden (Islam et al., 2017). In oude cowboyfilms droegen de 'goeden' vaak een witte hoed en de 'slechteriken' waren vaker gekleed in het zwart (Cook, 2012). Ook in de televisieserie Scandal zien we deze symboliek terug (Monacelli, 2018),

net als in de filmreeks Lord of The Rings (Forceville & Renckens, 2013). Uit een analyse van kleurassociaties in boeken in verschillende talen gedurende de afgelopen twee decennia blijkt dat de kleur wit vaak wordt geassocieerd met positieve connotaties, zoals zuiverheid en schoonheid, en de kleur zwart wordt geassocieerd met negatieve connotaties, zoals piraterij en monsterlijkheid (Guan et al., 2023).

Ten derde komt uit verschillende studies de associatie tussen de kleur zwart en negativiteit naar voren. Zo hebben kinderen vaak een negatieve associatie bij de kleur zwart (Annamary, et al., 2016; Baniani, 2022; Boyatzis & Varghese, 1994; Terwogt & Hoeksma, 1995). Hoewel een andere studie laat zien dat niet alleen zwart, maar ook wit eerder wordt geassocieerd met *unhappy* als *happy* door kinderen (Pope, Butler, Qualter, 2012), lijkt in het bijzonder de kleur zwart een negatieve associatie op te roepen. In een studie van Sandford (2014) zijn naast een analyse van de Engelse taal, ook vragenlijsten afgenomen om na te gaan welke emoties bepaalde kleuren oproepen. Zwart blijkt vooral geassocieerd te worden met negatieve emoties zoals boosheid en verdriet. Uit een recente analyse van de Engelse taal blijkt dat zwart zowel een woord als een kleur is die in de Engelse taal vaak wordt gebruikt voor iets denigrerends of negatiefs van aard (Olagbaju et al., 2021). Uit een reeks experimenten van Sherman en Clore (2009) blijkt dat mensen (het merendeel van de deelnemers was wit) snel de associatie leggen tussen de kleur zwart en immoreel. Zoals het woord citroen automatisch het woord geel activeert, zo activeren woorden die gaan over een goede moraal sneller het woord wit en woorden die gaan over een slechte moraal het woord zwart (Sherman & Clore, 2009). Een andere experimentele studie laat zien dat in het Verenigd Koninkrijk en China de kleur wit geassocieerd met puurheid en de kleur zwart wordt geassocieerd met negatieve zaken zoals de dood (Tham, et al., 2020).

Uit onderzoek van Jonauskaite et al., (2019) blijkt dat er kleine verschillen zijn tussen mensen uit verschillende landen en de associaties die zij hebben met bepaalde kleuren. Zowel in China, Duitsland, Griekenland en het Verenigd Koninkrijk wordt de kleur zwart geassocieerd met negatieve emoties zoals haat, verdriet en angst. Als het om wit gaat dan wordt er in Europese landen vooral positief op deze kleur gereageerd, terwijl wit in China minder geassocieerd wordt met positieve emoties. In China wordt de kleur wit namelijk gedragen op begrafenissen (Jonauskaite et al., 2019). In een vergelijkbare studie van Madden, Hewett en Roth (2000) onder respondenten in acht landen, is te zien dat zwart vooral wordt geassocieerd met droefheid. Maar ook met muffig en in sommige landen met formeel en mannelijk. De kleur wit wordt in deze studie geassocieerd met kalmte, vredig en teder (Madden, 2000). Kortom, er zijn duidelijke verschillen tussen verschillende landen. Wereldwijd zien we echter wel dat de kleur wit meer geassocieerd wordt met positieve zaken en de kleur zwart met negatieve zaken.

Hoe sterk de associatie met kleur kan zijn, wordt duidelijk in een onderzoek van Webster, Urland en Correll (2012). Hieruit blijkt dat ijshockeyteams die een zwart tenue dragen vaker gestraft worden. In een studie van Alter et al. (2016) werden 1.550 artikelen uit de media geanalyseerd om na te gaan of tijdschriften systematisch lichtere foto's van beroemdheden kiezen bij complementaire (positieve) roddelartikelen en donkere foto's bij kritische (meer negatieve) artikelen. Daarnaast namen de onderzoekers 3.126 foto's van politici onder de loep om te kijken of hun huid donkerder werd afgebeeld bij negatieve zaken en lichter bij positieve zaken. Dit was in beide gevallen waar.

De term en de kleur zwart wordt in Europa en daarbuiten dus duidelijk met negatieve emoties geassocieerd. Dit blijkt sterker wanneer het gaat om de term

zwart dan wanneer het gaat om de kleur zwart, zo blijkt uit een experiment van Jonauskaite (et al., 2020). De negatieve associatie met zwart komt dus in het bijzonder door taal tot stand of wordt daardoor versterkt.

1.2. Samenhang tussen kleurassociaties met wit en zwart en racistische vooroordelen

Taalwetenschapper Allan (2009) beschrijft dat vanaf de vijftiende eeuw de bestaande negatieve houding ten opzichte van mensen met een donkere huidskleur, het gebruik van het woord zwart als negatief versterkte. Hieronder leggen we de link tussen empirische studies die een relatie (samenhang) aantonen tussen negatief denken over de kleur zwart (en positief over de kleur wit) met raciale vooroordelen en stereotypen.

Allereerst is een studie van Boswell & Williams uit 1975. Zij deden in de Verenigde Staten onderzoek onder vijftig witte kinderen van vijf jaar oud. Hieruit kwam een relatie tussen de voorkeur voor de kleur wit boven zwart en vooroordelen op basis van huidskleur naar voren. In het onderzoek luisterden de kinderen naar verhalen met positieve of negatieve personages. Vervolgens moesten zij aangeven hoe ze dachten dat de hoofdpersoon eruit zag, door middel van illustraties. Hieruit bleek dat kinderen die een sterkere voorkeur hebben voor de kleur wit, ook vaker de witte persoon kiezen als goed en de Zwarte persoon vaker als 'slecht'.

Netto en Paiva (1998) onderzochten de kleur- en raciale attitudes bij kinderen van acht jaar in Portugal. Zij deden onderzoek bij witte en Zwarte kinderen en bij kinderen die ze 'gemengd' noemden. Een voorkeur voor de kleur wit boven zwart en een voorkeur voor lichtgekleurde mensen boven mensen met

een donkere huidskleur, werd waargenomen bij de kinderen en hier bleek een relatie tussen te zijn: kinderen met hoge voorkeur voor de kleur wit (boven zwart) hadden ook sterkere voorkeur voor mensen met een lichtere huidskleur. Witte kinderen vertoonden ook een sterkere pro-wit/anti-zwart voorkeur dan ‘gemengde’ kinderen, terwijl Zwarte en ‘gemengde’ kinderen minder uitgesproken vooroordelen hadden dan witte kinderen (Netto & Paiva, 1998).

In een ander experiment werd gekeken naar de invloed van een goed verlichte en slecht verlichte of donkere kamer. In het geval dat mensen geloven in een ‘gevaarlijke wereld’ dan heeft het licht (of het donker) in de ruimte invloed: in een donkere ruimte hebben deze mensen een sterkere voorkeur voor hun eigen groep en worden er meer stereotypen ten aanzien van Zwarte mannen geactiveerd in hun brein (Schaller, Park & Faulkner, 2003). Deze uitkomst is in lijn met onderzoek dat in een donkere of lichte kamer zitten invloed heeft op hoe men gezichten waarneemt (Nakashima et al., 2014) en onderzoek dat laat zien dat vooroordelen geactiveerd kunnen worden door omgevingen waarin mensen zich kwetsbaarder voelen, zoals in het donker (Schaller et al., 2003).

Een onderzoek wat meer inzicht in de relatie met vooroordelen geeft, is een studie van Smith–McLallen, Johnson, Dovidio en Pearson uit 2006. In dit onderzoek worden drie verschillende methoden gebruikt om na te gaan of er een relatie is tussen het hebben van een impliciete voorkeur voor de kleur wit boven de kleur zwart en het hebben van impliciete vooroordelen op grond van huidskleur. Het blijkt dat bij zowel namen als foto’s, er een duidelijke samenhang is tussen een negatieve impliciete associatie met de kleur zwart en voorkeur voor foto’s van mensen met een lichte huidskleur, boven foto’s van mensen met een donkere huidskleur (beide gemeten met een implicit Association Task). Dat betekent dat impliciete vooroordelen en stereotypen ten

aanzien van Zwarte mensen samenhangen met de voorkeur van witte mensen voor de kleur wit, boven de kleur zwart (Smith-McLallen, 2006). Voorkeur voor bepaalde kleuren is uiteraard niet de enige factor die samenhangt met vooroordelen en stereotypen, maar het speelt wel een grote rol (Smith-McLallen, 2006). Een kanttekening hierbij is dat deze studie geen effect aantoonde, maar een verband, oftewel een correlatie. Het betekent dat negatief denken over de kleur zwart bijdraagt aan racisme of dat racisme bijdraagt aan negatief denken over de kleur zwart. Het kan uiteraard ook allebei tegelijkertijd.

In een studie van Alter, Stern, Granot en Balcells (2016) kregen deelnemers verhalen te horen over een man die heel duidelijk immorele of morele daden pleegde. Vervolgens moesten ze uit drie foto’s kiezen en aangeven welke foto zijn ware karakter het beste weergaf. Op de foto’s had de man verschillende huidskleuren, van licht naar donker. Uit het experiment bleek dat wanneer de man immorele daden pleegde de deelnemers kozen voor een foto met een donkere huidskleur. In een andere studie van Alter et al., (2016) wordt deze uitkomst duidelijker. In dit experiment kregen deelnemers de opdracht om een man aan te wijzen die ze op camerabeelden een immorele of morele daad hadden zien verrichten. Ook kregen ze de opdracht om aan te geven wat voor kleur ‘de ziel’ had van de man die dit deed. Deelnemers die immorele daden associeerden met een donkere of zwarte ziel, dachten ook vaker dat de man met de donkere huidskleur degene was die immorele daden had verricht. Uit dit experiment wordt duidelijk dat een negatievere associatie met donkere kleur of de kleur zwart samenhangt met een negatieve associatie van mensen met een donkere huidskleur.

Uit de verschillende experimenten van Alter (et al., 2016) is duidelijk geworden dat, net zoals Smith-McLallen (et al., 2006) aantoonde, racistische denkbelden samenhangen met hoe een persoon op basis van huidskleur wordt beoordeeld. Ook is duidelijk geworden dat een voorkeur voor de kleur wit boven de kleur zwart gepaard gaat met een negatievere beoordeling van mensen met een donkere huidskleur. Onderzoekers noemen dit het black is bad effect. (Alter et al., 2016).

1.3. Effecten van kleurenassociaties op vooroordelen

In de vorige paragraaf hebben we de studies beschreven die een samenhang lieten zien tussen associaties met kleuren enerzijds en vooroordelen anderzijds. Negatieve associaties met de kleur zwart én positieve associaties met de kleur wit hangen samen met raciale vooroordelen en stereotypen. In deze paragraaf beschrijven we studies die een causaal effect laten zien tussen associaties met kleuren en vooroordelen.

Een van de experimenten van de eerder beschreven studie van Alter (et al., 2016) was een studie met 391 deelnemers waarin kleurassociaties werden gemanipuleerd. De ene keer zagen de deelnemers letters op een witte achtergrond en de andere keer zagen de deelnemers letters op een zwarte achtergrond. Wanneer negatieve Engelse woorden vaker werden gekoppeld aan een zwarte achtergrond, dan werd als gevolg hiervan een man met een donkere huidskleur vaker gezien als iemand die immorele daden had verricht dan een man met een

lichte huidskleur. Wanneer de negatieve woorden stonden op een witte achtergrond, was dat minder het geval (Alter, et al., 2016).

Er zijn weinig andere recente studies waarin is uitgetoetst of een minder negatieve associatie met de kleur zwart leidt tot minder racistische vooroordelen. De eerste studie op dit gebied is een onderzoek dat in 1969 in de Verenigde Staten is uitgevoerd door Williams en Edwards. Hierin werden witte kinderen in willekeurige groepen ingedeeld. De kinderen werden beloofd, bijvoorbeeld met snoep, als zij een positieve associatie maakten met zwarte dieren en zwarte spullen. In vergelijking met de controlegroep, namen racistische vooroordelen af bij deze kinderen. Dit onderzoek is in 1976 door Traynham & Witte herhaald. Daarin is ook een groep oudere kinderen onderzocht. Dit onderzoek toonde eveneens aan dat door middel van het belonen van gewenste associaties (zwart met positief) en het straffen van ongewenste associaties (zwart met negatief) connotaties konden veranderen. Ook toonde het onderzoek aan dat het aanpassen van deze negatieve en positieve connotaties zorgt voor verandering in hun raciale attitudes tegenover Zwarte en witte mensen. Dit suggereert dat het aanpassen van kleurbetekenisprocessen, zowel bij kinderen van vijf jaar als bij kinderen van acht jaar, invloed kan hebben op hun raciale attitudes.

Ook in een studie van Spencer & Horowitz (1973) worden manieren onderzocht waarop de houding tegenover witte en Zwarte mensen en kleurvoorkeuren bij kleuters beïnvloed kan worden. De onderzoekers maakten gebruik van beloningen in de vorm van sociale goedkeuring door mechanische poppen

en symbolische beloning door het toekennen van knikkers die voor speelgoed konden worden ingeruild. Deze beloningsvormen zijn gecombineerd met kleurbetekenisprocedures, waarbij kinderen door het beantwoorden van vragen negatieve en positieve connotaties moesten toekennen aan witte of Zwarte personen en witte of zwarte dieren. Het idee was dat door bepaalde combinaties te belonen of te bestraffen de connotaties van kinderen aangepast konden worden. Uit de resultaten bleek dit inderdaad het geval te zijn. De kinderen leken succesvol in het omkeren van negatieve en positieve connotaties en vooroordelen. Ze waren in staat om de verworven kennis gedurende een periode van twee weken te behouden. Sommigen konden een groot deel van deze kennis zelfs vier weken behouden (Spencer & Horowitz, 1973).

In 1983 is er een vergelijkbaar experiment uitgevoerd onder kinderen in Zuid-Afrika, tijdens de apartheid. Ook in deze context, van geformaliseerd racisme, bleek verandering mogelijk. De kinderen in de experimentele groep leerden een positieve associatie met de kleur zwart aan, door snoep te ontvangen wanneer ze het goede antwoord hadden gegeven. Een zwart dier of object was 'goed' in het verhaal. Deze kinderen dachten daarna minder vaak dat de menselijke figuren met een donkere huidskleur 'de slechteriken' waren (Elliot & Tyson, 1983).

Kortom: klassieke studies hebben bewijs gevonden in verschillende experimenten dat de negatieve associaties met de kleur 'zwart' en positieve associaties met de kleur 'wit' racistische vooroordelen op grond van huidskleur beïnvloeden. En dat deze kan worden veranderd bij voldoende blootstelling en beloning.

2

Voorbeelden uit binnen- en buitenland

In dit hoofdstuk illustreren we met voorbeelden uit nationale en internationale context hoe het gebruik van termen die een negatieve associatie met de kleur zwart hebben, actief ontmoedigd wordt. De voorbeelden komen uit verschillende domeinen.

2.1. Internationale voorbeelden

2.1.1. Programmeertaal

In de IT-wereld worden termen gebruikt waarbij wit en zwart respectievelijk positieve en negatieve connotaties hebben. Deze termen komen voort uit een koloniaal en racistisch systeem. Zo hebben sociale media platform X en de bank JP Morgan Chase besloten om termen als *master*, *slave* en *blacklist* te verwijderen uit hun codes. Zo verwees de term *blacklist* naar items die automatisch worden geblokkeerd zoals verboden IP-adressen. *Master* en *slave* verwezen naar het proces in de code dat een ander bestuurt (CNN Business, 2000). Ook The Association for Computers and the Humanities (z.d.) stelt dat de termen *blacklists* en *whitelists* niet meer gebruikt dienen te worden. Intuit Inc (geraadpleegd in september 2023), een groot Amerikaans softwarebedrijf, heeft een antiracist language pagina waar bijvoorbeeld staat dat hun content mensen niet mag kwetsen. Ook staat dat als we de schade negeren

die woorden veroorzaken, *white dominant culture* versterkt wordt en dat taal die een positieve connotatie maakt met wit en een negatieve associatie met zwart, anti-zwart stereotypen versterkt. Het bedrijf zegt daarom meer directe termen te gebruiken en raadt in hun woordenlijst aan om termen als *blacklist* en *black hat* te vervangen. De term *black hat* refereert aan een malafide hacker en *white hat* is een ethische hacker (Veilig internetten.nl, z.d.).

‘Words matter. We are committed to creating an anti-racist culture by using language that champions equity and inclusion. Our content should not hurt people. Debating grammatical nuances or defending the current definition of words minimizes people’s lived experiences. Decisions on racist language shouldn’t be purely intellectual. When we ignore the harm words cause, we reinforce white dominant culture. [...]

Many harmful terms are rooted in racist and anti-Black metaphors. They also don’t clearly convey meaning. We look for clearer words that are not only more inclusive, but also easier to understand.’

Bron: Intuit Inc

De website ZDNet, een nieuwswebsite gericht op technologie, meldt in 2020 dat ook IBM en Microsoft racistisch taalgebruik in de ban doen. Denk aan de termen blacklist, whitelist, whitepaper en white label (Cimpanu, 2020). Het zijn echter niet alleen IT-bedrijven die uit de Verenigde Staten komen die hun taal aanpassen: ook de Britse National Cyber Security Centre gebruikt termen als blacklist en whitelist niet meer, zo is te lezen in PC Mag (Kan, 2020). Het Britse bedrijf Ernst & Young Global Limited heeft met Microsoft (2021) de gids *Use of non-inclusive language in technology and cybersecurity and why it matters* opgesteld. Hierin staat onder meer dat blacklist wordt veranderd in blocklist en tevens wordt de aanwijzing gegeven om geen woorden te gebruiken die zwart koppelen aan negatieve situaties. Ook het Amerikaanse bedrijf Steelcase (zonder datum) gebruikt geen termen meer als 'black list'.

Nog niet iedereen is overtuigd van het nut van deze ontwikkeling: de 'employment tribunal' (2022), een commissie in het Verenigd Koninkrijk, die oordeelt over zaken op de arbeidsmarkt, heeft uitgesproken dat volgens hen het gebruik van de term 'black list' niet valt onder discriminatie. Desalniettemin lijken veel ICT-bedrijven zelf het initiatief te nemen om geen termen meer te gebruiken die een negatieve associatie met zwart (en positieve met wit) versterken.

2.1.2. Universiteiten en fondsen voor wetenschappelijk onderzoek

De universiteit van Arizona heeft een antiracismegids ontwikkeld, waarin wordt gereflecteerd op het feit dat de racistische taal belangrijk is om tegen te gaan. Onderdeel van deze gids is een lijst met alledaagse racistische termen en een inclusief alternatief. De term 'blacklist' staat hier bijvoorbeeld in en gesteld wordt door deze universiteit dat de associatie van de kleur zwart met negatief, slechtheid en het kwaad, een racistische ondertoon heeft. In de gids staat onder meer dat gezien de geschiedenis van Zwarte mensen de associ-

atie tussen zwart en slecht schadelijk is. Voor blacklist worden de alternatieve termen blocked list en closed list genoemd. Ook wordt uitgelegd waarom whitelist een problematische term is (University of Arizona, z.d.).

'Language is a powerful tool, and words affect people. At the University of Arizona Libraries, we're committed to creating an inclusive environment. For us, antiracism means reflecting on racist systems and histories and taking steps to advance racial justice and equity.'

The purpose of this guide is to help us all communicate in a way that validates our audience, is respectful, and helps us recognize and replace harmful language.

By being intentional about the words we use (and don't use), we play a small part in breaking the cycle of systemic racism and oppression that impacts Black, Indigenous, and communities of color. Let's also be aware that challenging racist language is an ongoing practice. Language evolves, and doing better requires patience and empathy for both ourselves and others.'

University of Arizona

Stanford University heeft onderzoek gedaan naar het tegengaan van kwetsend taalgebruik, specifiek in de IT-sector. Op deze lijst staat onder meer de term blacklist, maar ook andere termen die bias kunnen bevatten; dat betekent dat het niet alleen gaat om bias op grond van afkomst, maar ook op grond van sekse of beperking (Stanford University, 2022). Ook de Northwestern University

heeft een aantal aanwijzingen opgesteld voor de IT-medewerkers. In die aanwijzingen staat dat de termen *blacklist*, *blackhat* (een term voor een crimineel) en *blackbox* vervangen moeten worden, net als *whitelist* (Northwestern, datum onbekend).

2.1.3. Fondsen voor wetenschappelijk onderzoek

Naast universiteiten zijn er ook fondsen voor wetenschappelijk onderzoek. Deze fondsen hebben richtlijnen geformuleerd voor inclusief taalgebruik, waaronder woorden die een negatieve associatie hebben met het woord zwart. De American Chemical Society (ACS) financiert onderzoek naar scheikunde en zij hebben de ACS Inclusivity Style Guide ontwikkeld. In deze gids worden verschillende thema's besproken. Denk aan gender en seksualiteit, leeftijd en toegankelijkheid. Onder het thema *race*, *ethnicity* en *nationality* staat de expliciete aanwijzing: 'Avoid associating "black" or darkness with bad, and "white" or lightness with good ACSb, datum onbekend). Ook The American Heart Association (2023), een stichting die onder meer hartonderzoek financiert, heeft een gids ontwikkeld, getiteld *Structural Racism and Health Equity Language Guide*. Deze gids wordt regelmatig geüpdatet en is bedoeld als referentie om taal met betrekking tot gezondheid en gelijkheid te begrijpen en op de juiste manier te gebruiken. In deze gids staat dat er woorden en uitdrukkingen zijn die verwijzen naar zwart als iets negatiefs. Hoewel deze termen niet per se naar ras of racisme hoeven te verwijzen, kan dit wel een negatieve associatie versterken met zwart als negatief. Het advies is daarom: gebruik deze termen met gevoeligheid. Als een term mogelijk beledigend kan zijn, dan is er een betere optie. Een voorbeeld uit de gids is het vervangen van *black sheep* door de neutralere term *misfit* (The American Heart Association, 2023).

'Avoid words or phrases that use "black" or darkness to convey bad things, and "white" or lightness to convey good things. Similarly, avoid using "black and white" as an adjective to describe a dichotomous situation. When thinking of replacements for problematic terms, aim for direct, straightforward language.'

American Chemical Society

2.1.4. Gezondheidszorg

Verschillende Amerikaanse gezondheidsinstanties hebben op hun websites een pagina over taalgebruik en de aanpak van racisme. Zo is er een ziekenhuis in New Jersey dat een speciale webpagina heeft onder de titel Say this not that. Op deze pagina wordt het gebruik van termen zoals *blacklist* besproken. Ook is er een speciale website voor psychotherapeuten met een vraag en antwoordpagina over racistisch taalgebruik. Op deze pagina wordt onder meer besproken of je als therapeut racistisch taalgebruik van cliënten moet bespreken met de cliënt. In het antwoord van een deskundige (dr. Dee Watts-Jones, van Columbia University School of Public Health en de New York Presbyterian Hospital) dat wordt gegeven, wordt duidelijk dat dit inderdaad de bedoeling is en dat het dan onder meer gaat over woorden als 'black sheep' (Psychotherapy Networker, z.d.).

2.1.5. Media

Het Canadese nieuwsmiddeum CBC Ottawa publiceerde in 2021 een artikel met kwetsende termen die niet meer gebruikt dienen te worden. Het gaat met name om woorden die de kleur zwart associëren met iets negatiefs, zoals black sheep en blacklist. In het artikel worden alternatieve termen aangedragen. Zo kan blacklist worden vervangen door *denylist* (CBC Ottawa, 2021). CNN publiceerde in 2021 een artikel met termen die een racistische connotatie hebben, in dit artikel worden ook termen genoemd waarin de kleur zwart wordt geassocieerd met negatief. Deskundigen, zoals historici, leggen uit hoe het gebruik van bepaalde termen is ontstaan. Het is echter onduidelijk of CNN deze termen zelf nog gebruikt. Ook de Australische nieuwszender 7News, (z.d.), publiceerde een artikel over racistische taalgebruik. In dit artikel worden ook de termen blacklist en black sheep genoemd. Ook van deze zender is het onduidelijk of zij de termen zelf nog gebruiken.

Women's media Center, een organisatie die zich inzet voor media-gelijkheid, heeft de gids *Underspinning the spin, guide to fair and accurate language* opgesteld. Hierin staat dat racisme niet stopt door de term zwart niet meer te gebruiken, maar dat het lastig is om het tegen te gaan als negatieve connotaties van de term zwart benadrukt blijven worden (Women's media Center, zonder datum, b).

2.1.6. Vervoer

Duitse transportbedrijven gebruiken het woord *schwarzfahren* ofwel zwartrijder niet meer. Vanwege de racistische ondertoon, zo meldt de krant de Stern in juli 2021. Ook het Oostenrijkse transportbedrijf Wiener Linien gebruikt dit

woord niet meer, zo meldt de Oostenrijkse krant Die Presse in 2021. In januari 2022 meldde de Duitse krant HNA dat meer vervoersbedrijven in Duitsland het woord hebben afgeschaft.

2.1.7. Taalapps

Babbel, een app voor het leren van verschillende talen, heeft in een Duits magazine een artikel geschreven over racistisch taalgebruik. In dit artikel worden verschillende racistische Duitse termen genoemd die nog steeds worden gebruikt. Onder meer de term *schwarzfahren* wordt genoemd als een term die niet meer gepast is.

Google Translate vertaalt de Nederlandse term zwartrijder niet meer naar de Duitse term *schwarzfahre*, maar met een omschrijving. 'Jemand, der Transportmittel nutzt, ohne zu bezahlen'⁷. De term blacklist wordt wel gewoon vertaald als zwarte lijst en andersom⁸. De app Grammarly, geeft aan dat de term blacklist niet inclusief is, aldus de website Practical ESG (2021).

2.2. Nederlands voorbeeld

We hebben ook binnen de landsgrenzen gezocht naar voorbeelden van richtlijnen en/of interventies waarin termen worden veranderd vanwege een negatieve associatie met de kleur zwart of positieve associatie met de kleur wit. Het enige Nederlandse voorbeeld, van richtlijnen die vaststellen dat termen worden aangepast vanwege de negatieve associaties, dat we hebben gevonden komt uit de culturele sector.

⁷ Uitgeprobeerd op 25-09-2023

⁸ Uitgeprobeerd op 29-09-2023

2.2.1. Kunst- en cultuursector

In het kader van de Code Diversiteit & Inclusie is de gids Waarden Voor Een Nieuwe Taal opgesteld. Veilige, inclusieve en toegankelijke taal voor iedereen in de kunst- en cultuursector. Op pagina 12 staat: 'Vermijd uitdrukkingen waarin 'zwart' als negatief bijvoeglijk naamwoord wordt gebruikt, zoals 'zwarte bladzijde in de geschiedenis', 'zwarte dag', 'zwartrijden', 'zwart geld', 'zwartwerken'. Of dit in de praktijk wordt nageleefd konden we niet vaststellen.

3

De visie van experts

In dit hoofdstuk beschrijven we de visie van de experts die we hebben gesproken. Het gaat om experts op het gebied van taal, kunst en cultuur, onderwijs en racisme (zie inleiding voor namenoverzicht).

De experts waren het gezamenlijk eens dat de resultaten van de hoofdstukken 1 en 2 betekenen dat we eraan moeten werken dat negatieve associaties met de kleur zwart (en positieve met de kleur wit) in onze taal, cultuur, onderwijs verminderd moeten worden. Het wordt herkend dat er vaak veel negatieve associaties met ‘zwart’ en positieve connotaties met ‘wit’ in de Nederlandse taal worden gebruikt. Een van de experts gaf aan dat de term zwartrijder en andere negatieve termen met betrekking tot de kleur zwart worden gebruikt om Zwarte mensen uit te schelden.

De experts zijn het eens dat er een aanpassing moet komen in de taal, gebruiken en symboliek die een negatieve associatie met de kleur zwart hebben. Als racisme en discriminatie door bepaalde woorden of gebruiken aan te passen, kunnen worden verminderd, dan is dit volgens de experts logisch om te doen.

Taal is continu in beweging

De experts beschreven hoe de negatieve associatie met zwart en positieve met wit, door de eeuwen heen is gegroeid en dus sterk voortkomt uit onze geschiedenis. Ook werd beschreven hoe het thema (kleur zwart met negatief) vaak

terugkomt in religie. Dat kan het enerzijds lastig maken om te veranderen, maar tegelijkertijd leert de ervaring dat taal continu in beweging is en steeds verandert. Het voorbeeld wordt genoemd dat kinderboeken van 30 jaar geleden niet goed meer passen in de huidige tijd en daarom enigszins worden aangepast, zoals de boeken over Pippi Langkous. Ook noemen de experts voorbeelden van bedrijven en organisaties die het taalgebruik aanpassen. De Nationale Spoorwegen gebruiken niet meer de termen dames en heren, maar reizigers. Of de HEMA waar lichte kleuren panty's niet meer worden aangeduid als huidskleur, maar als beige. Ook wordt de aanpassing van de problematische term zwarte piet naar piet genoemd als voorbeeld van recente veranderingen.

Weerstand

Er was ook overeenstemming over dat zo'n verandering vaak in eerste instantie veel weerstand oproept. Tegelijkertijd kwam in het gesprek naar voren dat verandering ook sneller kan gaan dan gedacht. Vergelijkingen worden gemaakt met de Pieten van Sinterklaas, waar ook veel weerstand op kwam toen de roep om aanpassing van hun uiterlijk steeds sterker werd. Desalniettemin is de groep van mensen met weerstand hierop binnen een paar jaar zeer sterk geslonken, zo wordt genoemd. Een andere vergelijking die wordt gemaakt, was met de term ‘wit’ in plaats van ‘blank’. Ook hier was in eerste instantie veel weerstand op, maar ook daar slonk die weerstand met de jaren, zo wordt gezegd. Er moet

dus rekening mee worden gehouden dat er weerstand is: 'In eerste instantie wordt je vaak belachelijk gemaakt', zegt een van de experts.

Genoemde strategieën voor het omgaan met weerstand

- Termen veranderen zonder daar veel ruchtbaarheid aan te geven. De panty's van de HEMA zijn hier een voorbeeld van. De namen van deze panty's zijn veranderd, zodat een lichte huidskleur niet meer als norm wordt gehanteerd. Deze verandering heeft niet geleid tot enig protest, vermoedelijk omdat dit zonder al teveel aandacht is doorgevoerd. Een van de experts legde uit dat verandering vaak wordt teweeggebracht doordat mensen onbewust bloot worden gesteld aan verandering en het daardoor normaler vinden. Hierbij wordt aangegeven dat het introduceren van vervangende termen, die lijken op de oorspronkelijke termen, over het algemeen beter werkt dan geconstrueerde termen.
- Norm stellen en statements maken. In sommige gevallen kan het handig zijn als een duidelijk statement wordt gemaakt. Zeker als dat gedaan wordt door partijen met autoriteit. Denk aan kranten die de term blank hebben vervangen door wit en die uitlegden aan hun lezers waarom ze dat hebben gedaan. Een dergelijk statement zorgt voor een duidelijke sociale norm en roept daarom mogelijk minder weerstand op.
- Stel vragen en ga het gesprek aan. In het gesprek kwam het voorbeeld van een school die werd gevraagd om de kleur zwart niet meer te gebruiken voor het duiden van een negatieve situatie in een training. De school weigerde dat. De tip was om in dit soort situaties vooral door te vragen naar de reden. In veel gevallen zijn er geen andere argumenten dan 'zo doen we het altijd'. Dan kan er beter worden uitgelegd dat aanpassen een kleine moeite is en dat er niet iets van je wordt afgenomen. Hierdoor kunnen mensen die in eerste instantie weerstand hebben toch meegaan in de verandering.

- Benadrukken wat het oplevert en uitleggen waarom. Als mensen alleen horen van de aanpassing, maar niet weten waarom dit wordt gedaan dan is de weerstand vaak groter. In het gesprek met de experts kwam naar voren dat wanneer verandering wordt doorgevoerd vaak de nadruk ligt op het idee dat verandering mensen iets 'kost'. Dat roept het gevoel op dat ze iets moeten inleveren en dat het 'zwaar' of 'heftig' is voor de mensen die in de meerderheid zijn in plaats van dat het slechts een kleine aanpassing is. Een aandachtspunt is om de nadruk te leggen op waarom veranderen belangrijk is en wat voor schade het niet veranderen kan veroorzaken. Dat betekent dat het perspectief van Zwarte mensen en hoe racisme hen benadeeld, niet ondergesneeuwd mag worden in het gesprek over verandering.
- Verander niet alles tegelijk. Begin met de woorden die het meest negatief zijn, zoals zwart werken, zwart geld en zwartrijden. Je moet trapsgewijs werken, zo wordt er gezegd. Denk aan een doordachte campagne voor het veranderen van een aantal bewust gekozen termen.

Adviezen voor verder onderzoek

De experts gaven een aantal adviezen over wat er nog nodig is om de resultaten van dit onderzoek te implementeren in de praktijk:

- Het ontwikkelen van een lesaanbod voor leerlingen op met name het voortgezet onderwijs om kennis te krijgen over wat de gevolgen zijn van negatieve associaties met de kleur zwart en om hen te stimuleren hier kritisch over na te denken over hoe dan daarmee om te gaan. Het effect van het lespakket zou geëvalueerd moeten worden en daarop zou het aanbod aangepast kunnen worden. Concreet is er dus budget nodig voor een onderwijsvernieuwing.
- Onderzoek naar hoe in de kunst- en cultuursector wordt omgegaan met negatieve associaties met de kleur zwart en positieve met de kleur wit.

Het zou moeten gaan om een participatief onderzoek met de kunst- en cultuursector zelf.

- Historisch onderzoek naar in hoeverre woorden met een negatieve associatie met zwart, ontstaan zijn in het slavernijverleden en onderzoek de relatie met het slavernijverleden zodat je een duidelijke 'case' opbouwt; een onderbouwing van de relatie tussen toen en nu.

Conclusie en samenvatting

Zwart als symbool voor het negatieve en wit als symbool voor het positieve is pallel aan vele gezegden, spreekwoorden en termen in de Nederlandse taal. Denk aan zwartrijden, zwartboek, of iemand zwart maken. Uitdrukkingen met wit, geven vaak een positieve associatie zoals een wit voetje halen. In hoeverre is dat een probleem? Heeft dit iets te maken met racisme of discriminatie, vooroordelen en stereotypen op grond van huidskleur? Daar gaat dit onderzoek over.

De hoofdvraag is:

Is er bewijs dat een negatieve connotatie met de kleur zwart en positieve connotatie met de kleur wit zorgt voor het versterken van vooroordelen, stereotypen en/of discriminatie op grond van huidskleur, en zo ja, hoe dienen we hier als democratische samenleving mee om te gaan?

De hoofdvraag valt uiteen in de volgende deelvragen:

1. Bewijs van invloed van de negatieve associatie met de kleur zwart op racisme

1. Is er wetenschappelijk bewijs dat een negatieve connotatie met de kleur zwart en positieve connotatie met de kleur wit (in het bijzonder in taal) zorgt voor het versterken van impliciete en/of expliciete vooroordelen en stereotypen op grond van huidskleur? En zo ja, onder welke voorwaarden is dit het geval? Of is er bewijs voor het tegendeel?*

Empirisch onderzoek toont aan dat:

- Mensen hebben in veel landen zoals in West-Europa, vaker een voorkeur voor de kleur wit boven zwart. Dat is niet biologisch bepaald, maar aangeleerd.
- Een negatieve associatie met de kleur zwart en positieve associatie met de kleur wit is terug te zien in populaire films, boeken en televisieseries. Deze associaties zijn verankerd in populaire cultuur en taalgebruik.
- De kleur zwart heeft vaak negatieve associaties (en gaat gepaard met negatieve emoties) in verschillende culturele contexten en wordt bijvoorbeeld geassocieerd met de dood, criminaliteit en andere negatieve connotaties.

Ook is bewezen dat deze negatieve associaties samenhangen met vooroordelen en stereotypen op grond van huidskleur. Er is niet alleen een relatie aangetoond, maar ook een effect. Wanneer je bijvoorbeeld de negatieve associatie met de kleur zwart bij kinderen afleert, krijgen ze ook minder racistische vooroordelen.

Dat betekent dat woorden die een negatieve associatie versterken met de kleur zwart, gevolgen hebben voor hoe mensen andere mensen met een donkere huidskleur beoordelen. Dit draagt bij aan racisme. Al met al benadrukt dit onderzoek de noodzaak om bewust te zijn van deze kleurassociaties en de impact ervan op stereotypen en vooroordelen, met name op basis van huidskleur.

2. Voorbeelden uit de praktijk

2. Hoe wordt er in Nederland en in het buitenland omgegaan met een negatieve connotatie met de kleur zwart en positieve connotatie met de kleur wit in taal? Zijn er voorbeelden van pogingen tot het uitbannen van woorden die negatieve connotaties met zwart (en positieve met wit) versterken en zo ja, welke?

Het gebruik van termen die negatieve associaties met de kleur zwart hebben, wordt actief ontmoedigd in diverse sectoren zoals de IT (programmeertaal), wetenschap, media en vervoer. Wereldwijd worden er in verschillende sectoren en organisaties inspanningen geleverd om de taal en terminologie non-discriminatoir te maken. Het vermijden van negatieve connotaties met de kleur zwart is hier onderdeel van. Zo zijn er richtlijnen opgesteld voor alternatieve terminologie en voor het vermijden van racistische connotaties. Ook zien we internationale voorbeelden van onderwijsinstellingen waar een bewustzijn van de historische context en de impact van dergelijke terminologie wordt uitgedragen.

In Nederland zijn er, op één voorbeeld na, geen vergelijkbare richtlijnen of initiatieven die termen met een negatieve associatie met de kleur zwart of een positieve associatie met de kleur wit aanpassen. Dit suggereert dat Nederland op dit gebied achterloopt in vergelijking met andere landen. De enige uitzondering hierop is de Code Diversiteit en Inclusie voor de kunst- en cultuursector. Dit initiatief geeft expliciet de aanwijzing om uitdrukkingen waarin zwart als negatief bijvoeglijk naamwoord wordt gebruikt te vermijden.

3. De visie van experts

3. Op basis van de uitkomsten van vraag 1 en 2: hoe denken experts op het gebied van taal en experts op het gebied van racisme dat we moeten omgaan met de negatieve connotaties rondom zwart en de positieve connotaties rondom wit?

Experts vinden aanpassing van taal, symbolen en gebruiken die een negatieve associatie met de kleur zwart hebben logisch. Zoals vaak het geval is bij sociale veranderingen en bij taalverandering kunnen deze aanpassingen weerstand oproepen. Tegelijkertijd is de ervaring dat dit snel kan verminderen als mensen hieraan gewend raken. De experts noemen verschillende strategieën voor het omgaan met die weerstand. Veranderen zonder daar veel ruchtbaarheid aan te geven, norm stellen en statements maken, vragen stellen en in gesprek blijven, benadrukken wat het oplevert en uitleg geven. Ook kan het een strategie zijn om niet alles tegelijkertijd te veranderen.

Experts vinden dat er zowel in het onderwijs als in de kunst- en cultuursector geëxperimenteerd kan worden met verandering en dat hier onderzoek naar moet worden gedaan. Ook geven zij aan dat dit onderzoek geëvalueerd moet worden.

Tot slot geven de experts aan dat verder onderzoek nodig is. Onder meer historisch onderzoek naar de relatie van woorden met een negatieve associatie met zwart en de relatie met het slavernijverleden. Ook benadrukken zij dat onderzoek naar hoe hier in de kunst- en cultuursector mee wordt omgegaan belangrijk is.

Bronnen

7news (zonder datum) *The six everyday words and phrases that could be racist and offensive* Geraadpleegd op 29-9-2023 van <https://7news.com.au/lifestyle/the-six-everyday-words-and-phrases-that-could-be-racist-and-offensive-c-1321408>

ACH (zonder datum) *Toward anti-racist technical terminology* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://ach.org/toward-anti-racist-technical-terminology/>

Allan, K. (2009). The connotations of English colour terms: Colour-based X-phemisms. *Journal of pragmatics*, 41(3), 626-637.

Alter, A. L., Stern, C., Granot, Y., & Balcetis, E. (2016). The “bad is black” effect: Why people believe evildoers have darker skin than do-gooders. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42(12), 1653-1665.

American Heart Association (2023) *Structural Racism and Health Equity Language Guide* Geraadpleegd op 25-9-2023 van https://professional.heart.org/-/media/PHD-Files-2/Science-News/s/structural_racism_and_health_equity_language_guide.pdf

Amodio, D. M., & Devine, P. G. (2006). Stereotyping and evaluation in implicit race bias: evidence for independent constructs and unique effects on behavior. *Journal of personality and social psychology*, 91(4), 652.

Annamary, K., Prathima, G. S., Sajeev, R., Kayalvizhi, G., Ramesh, V., & Ezhumalai, G. (2016). Colour preference to emotions in relation to the anxiety level among school children in Puducherry—A cross-sectional study. *Journal of clinical and diagnostic research: JCDR*, 10(7), ZC26.

Andriessen, I., Hoegen Dijkhof, J., Van der Torre, A., Van den Berg, E., Pulles, I., Iedema, J., & De Voogd-Hamelink, M. (2020). *Ervaren discriminatie in Nederland II*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

ASCa (datum onbekend) *Welcome to the ACS Inclusivity Style Guide* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.acs.org/about/diversity/inclusivity-style-guide.html>

ASCb (datum onbekend) *Race, ethnicity and nationality* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.acs.org/about/diversity/inclusivity-style-guide/race-ethnicity-and-nationality.html#avoid-associating-black-or-darkness-with-bad-and-white-or-lightness-with-good>

Babbel (2022) *8 rassistische Wörter und Redewendungen mit diskriminierendem Ursprung* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://de.babbel.com/de/magazine/rassistische-worter-und-redewendungen-mit-diskriminierendem-ursprung>

Baniani, M. (2022). The association between colors, color preferences, and emotions among Japanese students: From elementary school to university. *Color Research & Application*, 47(4), 992-1004.

- Bijlstra, G., Holland, R. W., Dotsch, R., Hugenberg, K., & Wigboldus, D. H. (2014). Stereotype associations and emotion recognition. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40(5), 567-577.
- Boswell, D. A., & Williams, J. E. (1975). Correlates of race and color bias among preschool children. *Psychological Reports*, 36(1), 147-154.
- Boyatzis, C. J., & Varghese, R. (1994). Children's emotional associations with colors. *The Journal of genetic psychology*, 155(1), 77-85.
- Camgöz, N., Yener, C., Guvenc, D. (2002) Effects of hue, saturation, and brightness on preference. *Color Res Appl* 2002; 27:199-207.
- CBS Ottawa (2021) *Words and phrases you may want to think twice about using* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.cbc.ca/news/canada/ottawa/words-and-phrases-commonly-used-offensive-english-language-1.6252274>
- Charles, J. (2021). Colorism and the Afro-Latinx experience: A review of the literature. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 43(1-2), 8-31.
- Cimpanu, C. (2020) *IBM, Microsoft staff rally to remove racially insensitive language from products* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.zdnet.com/article/ibm-microsoft-staff-rally-to-remove-rationally-insensitive-language-from-products/>
- CNN (2021) *Everyday words and phrases that have racist connotations* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://edition.cnn.com/2020/07/06/us/racism-words-phrases-slavery-trnd/index.html>
- CNN Business (2000) *Twitter and JPMorgan are removing 'master,' 'slave' and 'blacklist' from their code* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://edition.cnn.com/2020/07/03/tech/twitter-jpmorgan-slave-master-coding/index.html>
- Coleman, J. A., Nonterah, C. W., Joy-Gaba, J. A., Phills, C., & Jacobson, K. C. (2022). A Cross-Species Examination of Pro-White Color Bias Using a Novel Implicit Association Test. *Anthrozoös*, 35(3), 423-441.
- Cook, C. M. (2012). The hero and villain binary in the western film genre. Retrieved July 24, 2013.
- Crutchfield, J., Keyes, L., Williams, M., & Eugene, D. R. (2022). A scoping review of colorism in schools: Academic, social, and emotional experiences of students of color. *Social sciences*, 11(1), 15.
- Die Presse (2021) *Wie viel Rassismus steckt im Begriff „Schwarzfahrer“?* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.diepresse.com/6006740/wie-viel-rassismus-steckt-im-begriff-schwarzfahrer>
- Duckitt, J., Wall, C., & Pokroy, B. (1999). Color bias and racial preference in White South African preschool children. *The Journal of genetic psychology*, 160(2), 143-154.
- Elliot, G. A., & Tyson, G. A. (1983). The effects of modifying color-meaning concepts on the racial attitudes of Black and White South African preschool children. *The Journal of social psychology*, 121(2), 181-190.

Forceville, C. J., & Renckens, T. (2013). The good is light and bad is dark metaphor in feature films. *Metaphor and the Social World*, 3(2), 160-179.

Fratkin, J. L., & Baker, S. C. (2013). The role of coat color and ear shape on the perception of personality in dogs. *Anthrozoös*, 26(1), 125-133.

Gawronski, B., & Bodenhausen, G. V. (2006). Associative and propositional processes in evaluation: an integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological bulletin*, 132(5), 692.

Giani, C., & Boeri, C. (2023). An experimentation on children's colour preferences in generic terms and applied to a school context. *Cultura e Scienza del Colore- Color Culture and Science*, 15(01), 42-47.

Gordijn, E. & Wigboldus, D. (2013) Stereotypen. In: *Sociale psychologie*. Groningen / Houten: Noordhoff Uitgevers.

Guan, L., Shi, W., Li, Q., Oktavianus, J., & Wu, M. (2023) Have color representations in books changed over the past 200 years? An empirical analysis based on the Google Books Ngram corpus. *Color Research & Application*.

Gündemir, S., Homan, A. C., De Dreu, C. K., & Van Vugt, M. (2014). Think leader, think white? Capturing and weakening an implicit pro-white leadership bias. *PloS one*, 9(1), e83915.

Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological review*, 102(1), 4.

HNA (2022) *NVV schafft „Schwarzfahren“ ab: Ist dieser Begriff rassistisch?* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.hna.de/kassel/kassel-nvv-schwarzfahren-abgeschafft-rassismus-debatte-91250826.html>

Houghton, F., & Houghton, S. (2018). “Blacklists” and “whitelists”: a salutary warning concerning the prevalence of racist language in discussions of predatory publishing. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 106(4), 527.

Hunter, M. (2007). The persistent problem of colorism: Skin tone, status, and inequality. *Sociology compass*, 1(1), 237-254.

Hunter, M. (2012). The consequences of colorism. In *The melanin millennium: Skin color as 21st century international discourse* (pp. 247-256). Dordrecht: Springer Netherlands.

Huijnk, W. J. J., & Andriessen, I. (Eds.). (2016). *Integratie in zicht?: De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Intuit Inc (zonder datum) *Anti-racist language* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://contentdesign.intuit.com/accessibility-and-inclusion/anti-racist-language/>

Intuit Inc (zonder datum) *Word list* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://contentdesign.intuit.com/word-list/>

Islam, M. M., Adnan, H. M., Omar, M. A. M., & Akter, N. (2017). Meaning of the colors in the portrayal of the animated characters: a structuralist-semiotic content Analysis of Tom and Jerry. *Jurnal Pengajian Media Malaysia*, 19(1), 43-56.

Jonauskaite, D., Parraga, C. A., Quiblier, M., & Mohr, C. (2020). Feeling blue or seeing red? Similar patterns of emotion associations with colour patches and colour terms. *i-Perception*, 11(1), 2041669520902484.

Jonauskaite, D., Wicker, J., Mohr, C., Dael, N., Havelka, J., Papadatou-Pastou, M., ... & Oberfeld, D. (2019). A machine learning approach to quantify the specificity of colour-emotion associations and their cultural differences. *Royal Society open science*, 6(9), 190741.

Jones, H. D., & Hart, C. L. (2020). Black cat bias: Prevalence and predictors. *Psychological reports*, 123(4), 1198-1206.

Kan, M. (2020) *UK Cybersecurity Agency Drops 'Blacklist' and 'Whitelist' Terms Over Racial Stereotyping* Geraadpleegd op 25-92-2023 van <https://www.pcmag.com/news/uk-cybersecurity-agency-drops-blacklist-and-whitelist-terms-over-racial>

Kareklas, I., Brunel, F. F., & Coulter, R. A. (2014). Judgment is not color blind: The impact of automatic color preference on product and advertising preferences. *Journal of Consumer Psychology*, 24(1), 87-95.

Keyes, L., Small, E., & Nikolova, S. (2020). The complex relationship between colorism and poor health outcomes with African Americans: A systematic review. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 20(1), 676-697.

Madden, T. J., Hewett, K., & Roth, M. S. (2000). Managing images in different cultures: A cross-national study of color meanings and preferences. *Journal of international marketing*, 8(4), 90-107.

Maddox, K. B., & Gray, S. A. (2002). Cognitive representations of Black Americans: Reexploring the role of skin tone. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(2), 250-259.

May, J., & May, G. (1979). Color preference for black and white by infants and young children. *Perceptual and Motor Skills*, 49, 143-148.

May, J., & May, G. (1981). Effects of age on color preference for black and white by infants and young children. *Perceptual and Motor Skills*, 52, 255-261.

Monacelli, C. (2018). Race, Gender and Social Class in TV series Scandal: Patterns of repetition, pronominal reference and refraction. *IJNRHSS-International Journal of Novel Research in Humanity and Social Sciences*, 5(4), 19-29.

Nakashima, S. F., Morimoto, Y., Takano, Y., Yoshikawa, S., & Hugenberg, K. (2014). Faces in the dark: interactive effects of darkness and anxiety on the memory for threatening faces. *Frontiers in psychology*, 5, 1091.

Neto, F., & Paiva, L. (1998). Color and racial attitudes in white, black and biracial children. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 26(3), 233-243.

Northwestern (Datum onbekend) *Inclusive Language in Technology* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://www.it.northwestern.edu/about/it-projects/dei/glossary.html>

Ofan, R. H., Rubin, N., & Amodio, D. M. (2011). Seeing race: N170 responses to race and their relation to automatic racial attitudes and controlled processing. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 23(10), 3153-3161.

Olagbaju, O. O., & Ogunyemi, K. O. (2021). Subtle racism in English language: A socio-semiotic analysis of black-prefixed English lexicons. *Englisia: Journal of Language, Education, and Humanities*, 8(2), 84-93.

Pfeifer, T. H. (2009). Deconstructing cartesian dualisms of western racialized systems: a study in the colors black and white. *Journal of black studies*, 39(4), 528-547.

Pope, D. J., Butler, H., & Qualter, P. (2012). Emotional understanding and color-emotion associations in children aged 7-8 years. *Child Development Research*, 2012.

Practical ESG.com (2021) *Say This Instead: "Blacklist," "Blackball," "Blackmail," "Black market," etc.* Geraadpleegd op 29-09-2023 van <https://practicalesg.com/2021/09/say-this-instead-blacklist-blackball-blackmail-black-market-etc/>

Psychotherapynetworker (zonder datum) *Confronting Subtle Racism in Therapy; A Social Justice Perspective on Language*. Geraadpleegd op 29-09-2023 van <https://www.psychotherapynetworker.org/article/confronting-subtle-racism-therapy>

Raabe, T., & Beelmann, A. (2011). Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: A multinational meta-analysis of age differences. *Child development*, 82(6), 1715-1737.

RWJBarnabas Health (zonder datum, a) *Ending racism together* Geraadpleegd op 29-09-2023 van <https://www.rwjbh.org/why-rwjbarnabas-health-ending-racism/>

RWJBarnabas Health (zonder datum, b) *Say this, not that*. Geraadpleegd op 29-09-2023 van <https://www.rwjbh.org/why-rwjbarnabas-health-ending-racism/say-this-not-that/>

Quillian, L., & Lee, J. J. (2023). Trends in racial and ethnic discrimination in hiring in six Western countries. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(6), e2212875120.

Sandford, J. L. (2014). Turn a colour with emotion: a linguistic construction of colour in English. *JAIJ - Journal of the International Colour Association*, 13.

Sarfraz, Z., Sarfraz, A., Anwer, A., Nadeem, Z., Bano, S., & Tareen, S. (2020). Predatory journals: A literature review. *Pakistan Journal of Surgery and Medicine*, 1(1), 42-51.

Schaller, M., Park, J., & Faulkner, J. (2003). Prehistoric dangers and contemporary prejudices. *European review of social psychology*, 14(1), 105-137.

Schaller, M., Park, J. H., & Mueller, A. (2003). Fear of the dark: Interactive effects of beliefs about danger and ambient darkness on ethnic stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(5), 637-649.

Sherman, G. D., & Clore, G. L. (2009). The color of sin: White and black are perceptual symbols of moral purity and pollution. *Psychological science*, 20(8), 1019-1025.

Smith-McLallen, A., Johnson, B. T., Dovidio, J. F., & Pearson, A. R. (2006). Black and white: The role of color bias in implicit race bias. *Social cognition*, 24(1), 46-73.

Spencer, M., & Horowitz, F. (1973). Effects of systematic social and token reinforcement on the modification of racial and color concept attitudes in black and white preschool children. *Developmental Psychology*, 9, 246-254.

Stanford University (2022) *Elimination of Harmful Language Initiative* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://s.wsj.net/public/resources/documents/stanfordlanguage.pdf>

Steelcase (zonder datum) *How Words Matter. Removing offensive terms like "whitelist" and "blacklist" took a dedicated employee, responsive leaders and a culture of inclusion.* Geraadpleegd op 29-09-23 van <https://www.steelcase.com/research/articles/topics/people-planet/how-words-matter/>

Stepanova, E. V., & Strube, M. J. (2012). What's in a face? The role of skin tone, facial physiognomy, and color presentation mode of facial primes in affective priming effects. *The Journal of Social Psychology*, 152(2), 212-227.

Terwogt, M. M., & Hoeksma, J. B. (1995). Colors and emotions: Preferences and combinations. *The Journal of general psychology*, 122(1), 5-17.

Tham, D. S. Y., Sowden, P. T., Grandison, A., Franklin, A., Lee, A. K. W., Ng, M., ... & Zhao, J. (2020). A systematic investigation of conceptual color associations. *Journal of Experimental Psychology: General*, 149(7), 1311.

Thijssen, L., van Tubergen, F., Coenders, M., Hellpap, R., & Jak, S. (2022). Discrimination of Black and Muslim Minority Groups in Western Societies: Evidence From a Meta-Analysis of Field Experiments. *International Migration Review*, 56(3), 843-880.

Traynham, R., & Witte, K. (1976). The effects of modifying color-meaning concept attitudes in five and eight year old children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 21, 165-174.

UK finance, EY, Microsoft (2021) *Use of non-inclusive language in technology and cybersecurity and why it matters.* Geraadpleegd op 25-9-2023 van https://www.ukfinance.org.uk/system/files/UK%20Finance%20Language%20in%20Tech%20and%20Cyber%20Technical%20Paper_FINAL.pdf

University of Arizona (datum onbekend) *Antiracist language guide* Geraadpleegd op 25-9-2023 van <https://lib.arizona.edu/employees/anti-racist-guide>

Van den Bergh, L., Denessen, E., Hornstra, L., Voeten, M., & Holland, R. W. (2010). The implicit prejudiced attitudes of teachers: Relations to teacher expectations and the ethnic achievement gap. *American Educational Research Journal*, 47(2), 497-527.

Van Ravenzwaaij, D., van der Maas, H. L., & Wagenmakers, E. J. (2010). Does the name-race implicit association test measure racial prejudice?. *Experimental Psychology*.

Veilig Internetten (z.d.) *Wat is het verschil tussen een white hat hacker, grey hat hacker en black hat hacker?* Geraadpleegd op 13-12-2023 van <https://veiliginternetten.nl/thema/kinderen-online/op-school/wat-het-verschil-tussen-een-white-hat-en-een-black/>

Wade, T. J., Romano, M. J., & Blue, L. (2004). The Effect of African American Skin Color on Hiring Preferences 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(12), 2550-2558.

Webster, G. D., Urland, G. R., & Correll, J. (2012). Can uniform color color aggression? Quasi-experimental evidence from professional ice hockey. *Social Psychological and Personality Science*, 3(3), 274-281.

Women's media Center' (zonder datum, a). *Underspinning the spin, guide to fair and accurate language'* Geraadpleegd op 26-9-2023 van <https://womensmediacenter.com/unspinning-the-spin/>

Women's media Center' (zonder datum, b). *Black/Black-(adj)* Geraadpleegd op 26-9-2023 van <https://womensmediacenter.com/unspinning-the-spin/>

Williams, J. E., & Edwards, C. D. (1969). An exploratory study of the modification of color and racial concept attitudes in preschool children. *Child Development*, 737-750.

Williams, J. E., Boswell, D. A., & Best, D. L. (1975). Evaluative responses of preschool children to the colors white and black. *Child Development*, 501-508.

Colofon

Auteurs: Hanneke Felten, Tamara Keers, Rominique van Rhemen en Serena Does. Met bijzondere dank aan KIS-collega's Mellouki Cadat-Lampe en Caroline Harnacke en alle geraadpleegde experts.

Redactie: Dyonne van Haastert

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Vormgeving: Design Effects, Willem Plaisier

Afbeelding omslag: 123RF

Uitgave: Kennisplatform Inclusief Samenleven

Giessenplein 59c

3522 KE Utrecht

T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Inclusief Samenleven.

© Kennisplatform Inclusief Samenleven, Utrecht 2023.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Movisie. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with Movisie. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Kennisplatform Inclusief Samenleven

Kennisplatform Inclusief Samenleven doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de nieuwsbrief, Twitter en LinkedIn.

Kennisplatform Inclusief Samenleven is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60

E info@kis.nl

I www.kis.nl

Kennisplatform
inclusief samenleven